

Σε τέτοιου δασκάλου χέρια ἔπесе ὁ μικρὸς μαθητὴς μας, κι' ἀπὸ τέτοιο στόμα ἀκούγε τ' ἀθάνατα λόγια τῆς Ἑλληνικῆς Σοφίας ἐπτά ὀλόκληρα χρόνια. Περιττὸ νὰ ποῦμε πῶς γλήγορα γένηκε τὸ δεξι χέρι τοῦ Σερουίου, καθὼς ἄλλοτε τοῦ Παπᾶ Γεράσιμου. Τοῦγραφε τοὺς λόγους του, τοῦ διώρθωνε τὰ τυπογραφικὰ φύλλα του, εἶχε καιρὸ καὶ γιὰ τὰς σπουδὰς του. Τὰς νύχτας φύλαγε ἓνα κλωνί βασιλικὸ ἢ ἄλλο μοσκοδότανο μέσα 'ς ἓνα ποτῆρι νερὸ νὰ δροσίζη τὰ μάτια του σὰν ἐνύσταζε πρὶν τῆς ὥρας του. Κι' ὅχι πῶς δὲν διεσκέδαζε κιόλας. Δὲν ἦταν ἀπ' τοὺς χλωμούς ἐκείνους καλαμαράδες, ποὺ φεύγουν τῇ διασκέδασι σὰν νὰ τοὺς ἐζήτησε δανεικὰ, μόν' ἔβγαине κκι' 'ς τὰ παιγνίδια καὶ 'ς τὸ κυνήγι (καὶ τί κυνήγι!) καὶ 'ς τὸ κολύμπι. Κ' ἔτσι βάσταζε τὸ σκαρί του γερὸ καὶ φρέσκο, σὰν σωστός Ἕλληνας ποῦτανε.

Δύο χρόνια πρὶν φύγη ἀπ' τὴ Σύρα ἔκαμε τὴν πρώτη του παρουσίαν 'ς τὸ Δημόσιο. Ἦτανε τοῦ Εὐαγγελισμοῦ, ὁ κόσμος ὅλος 'ς τὴν ἐκκλησιά, νὰ ἐορτάσῃ τὸ διπλὸ πανηγύρι. Ὑστερ' ἀπ' τὴ λειτουργίαν ἀνέβηκε 'ς τὸ πρῶτο σκαλοπάτι τοῦ δεσποτικοῦ θρόνου καὶ στάθηκε νέος ὑψηλός, μαυριδερός, μὲ σγουρὰ μαλλιά, καὶ νησιώτικα ντυμένος πάντοτε. Ἦ πρῶτες λέξεις του κινήσανε τὴν προσοχὴ τοῦ κόσμου. Ἦτανε πανηγυρικὸς λόγος, γεμᾶτος κι' αὐτὸς μεγαλὰ καὶ ρητορικὰ λόγια σὰν τοῦ δασκάλου του, καὶ μὲ μιὰ φωνὴν ἀκόμα πιεὶ βροντερὴ καὶ καθάρια. Σὰν ἐτέλειωσε τὸν τριγυρίζανε ὅλοι νὰ τὸν ῥωτήσουνε ποῖος ἦτανε, ποῦθε ἤρχετο καὶ νὰ τὸν συχαροῦνε. Μὲ μεγάλη εὐχαρίστησι διηγούτανε πάντοτε καὶ τοῦτον, καὶ ἄλλους τέτοιους θριαμβοὺς τῆς νιότης του.

Φαίνεται πῶς σὰν ἐγνωρίσθηκε τὸν ἀγαπήσανε ὅλοι, ἐπειδὴ σὰν ἐδημοσίευσε σὲ μιὰν ἐφημερίδα ἓνα ποίημα—τὸν ἀποχαιρετισμὸν του», λυπηθῆκανε ὅλοι ποὺ ἔφευγεν. Ἐχοντας ὅμως τὸ ἀπολυτήριο τοῦ Γυμνασίου 'ς τὰ χέρια του, δὲν μπορούσε πιεὶ νὰ μένῃ 'ς τὴ Σύρα. Ἦ ἐπιθυμία του ἦτανε νὰ πάγῃ 'ς τὴν «Ἑσπερίαν», καθὼς τὴν λέγανε τότες. Καὶ μὴ βρίσκοντας ἀκόμα τὸν τρόπο ἀποφάσισε νὰ περάσῃ ἀπ' τὸ νησί του νὰ δῇ τοὺς δικούς του, κ' ὕστερα βλέποντας καὶ κάνοντας.

Γύρισε λοιπὸν 'ς τὴν πατρίδα του 20 χρονῶν προκομμένο παλληκάρι. Ὅσο κακὰ κι' ἂν εἶχε ἢ ἐκπαίδευσις τότες ἀμφιβολία δὲν εἶνε πῶς μαθαίνανε ἑλληνικὰ οἱ νέοι. Τᾶξере λοιπὸν κι' ὁ δικός μας μὲ τὸ χουλιάρι. Ἦ ἴδια εὐκολία, τὸ ἴδιο

μνημονικὸ τοῦ δασκάλου, σὰν νὰ ἦτανε μὰ τὴν ἀλήθεια πατέρας του. Σὰν ἔμεινε μερικὲς μέρες 'ς τὸ χωριὸ του, γιὰ νὰ τὸν καμάρωσῃ ἡ ἀδελφή του, τράβηξε γιὰ τὴ χώρα, δώδεκα ὥρες μακριὰ. Τότες ἴσα ἴσα ἔφευγε ὁ Σχολάρχης τῆς χώρας, νὰ πάῃ θαρρῶ 'ς τὴν Εὐρώπη, κ' ἔμεινε ἄδειος ὁ τόπος του. Τὸν παρακαλέσανε λοιπὸν οἱ ἐφόροι νὰ μείνῃ προσωρινὰ 'ς τὴ χώρα καὶ νὰ διδάξῃ μαζί μ' ἓνα συναδελφο ὡς ποῦ νὰ τὰ βολέψουνε, καὶ δέχτηκε. Μὲ τὸ σήμερον μὲ τὸ αὐριο ἔμεινε ἐκεῖ ὀκτὼ χρόνια, καὶ αὐτὴ τὴν ἐποχὴ θὰ περιγράψουμε τώρα σὲ λίγα λόγια.

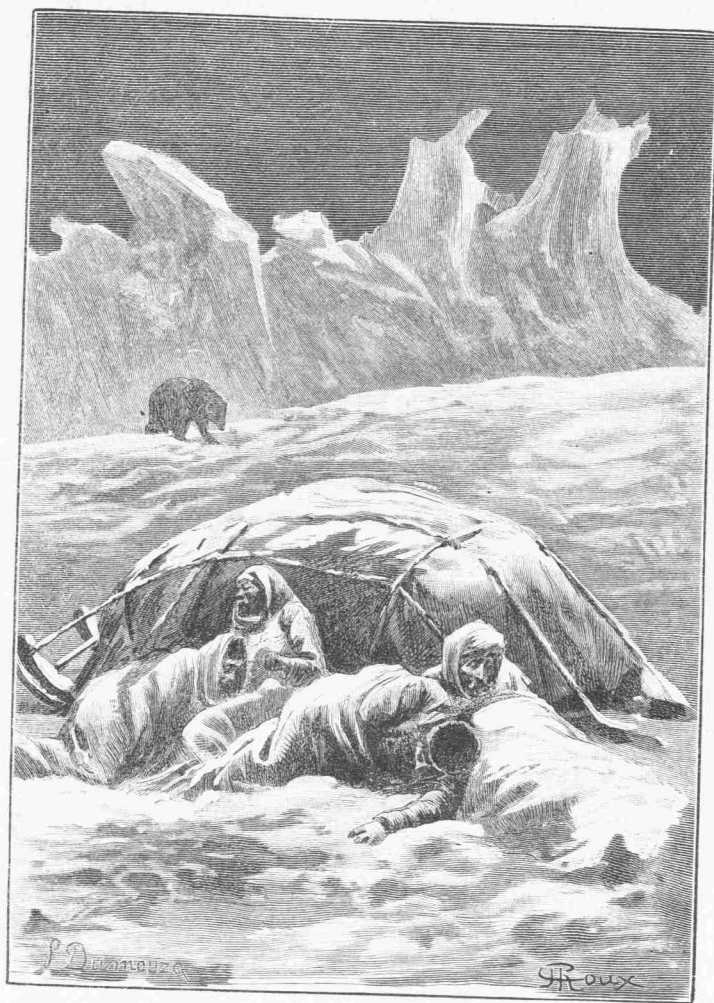
Μέσα 'ς τὰ ὀκτὼ αὐτὰ χρόνια ἡ νεολαία τῆς χώρας ἐκείνης ἐχάρηκε τὰ ἴδια καλὰ ποὺ εἶχε εὐρὴ ὁ πατριώτης μας 'ς τὸ Γυμνάσιο τῆς Σύρας. Ὁ ἐνθουσιασμὸς πέρασε ἀπ' τὸ ἓνα νησί 'ς τὸ ἄλλο σὰν ἡλεκτρισμὸς. Τὰ γλυκὰ ἐκεῖνα καὶ θεόπνευστα λόγια τρέχανε σὰν ποτάμι. Γλήγορα μαθεύτηκε πῶς εἶχε τὸ μεγάλο χάρισμα τοῦ μεταδοτικοῦ, καὶ πῶς ἀγαποῦσε τὴν τέχνην του. Κ' ἔτρεχαν τὰ παιδιὰ κι' ἀπ' τὰ χωριά ἀκόμα ὡς καὶ τὴ Γεωμετρίαν μ' ἐνθουσιασμὸ τὴν παράδινε. Ἦτανε καλὸς νὰ ξεδέψῃ ὥρες ἀπάνω σὲ μιὰ φράσι τοῦ ἑλληνικοῦ κειμένου του. Κατέβαζε ἱστορίες, φιλοσοφίας, ὅ,τι μπορούσε νὰ συνδέσῃ μὲ τὴ φράσι ἐκείνη, καὶ ἔλεγε, ἔλεγε. Τὴν ἑλληνικὴ ἱστορίαν μ' αὐτὸ τὸν τρόπο τὴν ἐδίδασκε. Καταντούσε νὰ φοβοῦνται τὰ παιδιὰ νὰ μὴν παύσῃ, μὲ τόση εὐχαρίστησι τὸν ἀκούανε. Ἦξερε νὰ τοὺς γλυκαίνῃ καὶ μὲ κᾶποιες ἀττικὲς νοστιμάδες, ἄλλος Κυπρικνὸς καὶ τοῦτος. Ὅπως εἰς τὴ Σύρα, ἔτσι κ' ἐδῶ ὁ ἐνθουσιασμὸς δὲν περιοριζότανε 'ς τὴν παράδοσι. Κάθε ἐπίσημη ἐορτὴ, κάθε πανηγύρι, ἢ ἄλλη δημόσια τελετὴ σηκωνότανε ὁ βροντόφωνος ῥητοράς μας καὶ κρατοῦσε τὸν κόσμον μὲ στηλωμένα αὐτιά καὶ μάτια γιὰ μιὰν ὥραν. Θέμα τῶν λόγων ἐκείνων ἦτανε τὰ παλαιά, καὶ πάντοτε τὰ παλαιά, καὶ συμπέρασμα ἢ παιδεία, καὶ πάντοτε ἡ παιδεία.

Τώρα πῆτέ μου, τί διαφέρει τὸ κήρυγμα τοῦτο ἀπ' τὸ κήρυγμα τῶν ἀποστόλων; Πῆτέ μου ἂν ὕστερα ἀπ' τὴ θρησκείαν, ἤμπορούσαν νὰ φέρουν τίποτε πιεὶ πολῦτιμο 'ς τὰς παρθένους ἐκεῖνες καρδιὰς οἱ δασκάλοι τοῦ Γένους μας. Πῆτέ μου ἂν δὲν πρέπη νὰ τοὺς θεωροῦμε ὡς εἶδος ἁγίους, ποὺ πήρανε τὰ βιβλία τους καὶ τραβήξανε κατὰ τὰ σκοτεινὰ ἐκεῖνα μέρη, ἀντὶς νὰ μείνουν κι' αὐτοὶ μέσα 'ς τὰς πολιτεῖς καὶ νὰ γνωρισθοῦνε 'ς τὸν κόσμον. Πόσοι τὸν παρακινήσανε καὶ τότες, καὶ χρόνια ὕστερα, νὰ τὰ

χτυπήσει κάτω καὶ νὰ πάγῃ 'ς τὴ Σύρα καὶ 'ς τὴν Ἀθήνα, ποῦ εἶχε καὶ τὴ δύναμι καὶ τὸν τρόπο νὰ πάρῃ σπουδαία ἔδρα, καὶ νὰ διδάσκη δυὸ τρεῖς ὥρες τὴν ἡμέρα ἀντὶς ὕψω, καὶ ἓνα μάθημα ἀντὶς ὅλα, καὶ νὰ ἀπολαβαίνει καὶ περισσότερα. Μὰ αὐτὸς μιὰ ποῦ κατατάχθηκε 'ς τὴν ἱερὰ ἐκείνη φάλαγγα τῆς πατρίδας του δὲν ἐννοοῦσε πειὰ νὰ λιποταχτήσῃ, κ' ἐμείνε ἐκεῖ ὡς τὸ τέλος τῆς ζωῆς του. Ὡς καὶ

νοστιμιές,—καὶ ὅμως τὸ πρωτὶ τὸν ἔβλεπες πάντοτε φρέσκο 'ς τὴν ἔδρα του! ἓνα εἶδος Ἀνακρέων τῇ νύχτα, καὶ Ἰσοκράτης τὴ μέρα!

Μέσα 'ς αὐτὰ τὰ ὀχτὼ χρόνια ἔγραψε καὶ τὰ ποιήματά του. Τὰ πλειότερα βγήκανε τότε 'ς τὲς ἐφημερίδες· σὲ ξεχωριστὸ τόμο δὲν ἐδημοσιευθήκανε ποτές. Πολλοὶ ἀπ' τοὺς στίχους ἐκείνους ἔχουνε τὴν «ἁγία φωτιά» μέσα τους, μὲ ὅλη τὴ Σούτσικη ῥητορεία τους.

Ὁ γενναῖος Βελλό, ἀποθανὼν ἐν ἔτει 1853 (σελ. 163).

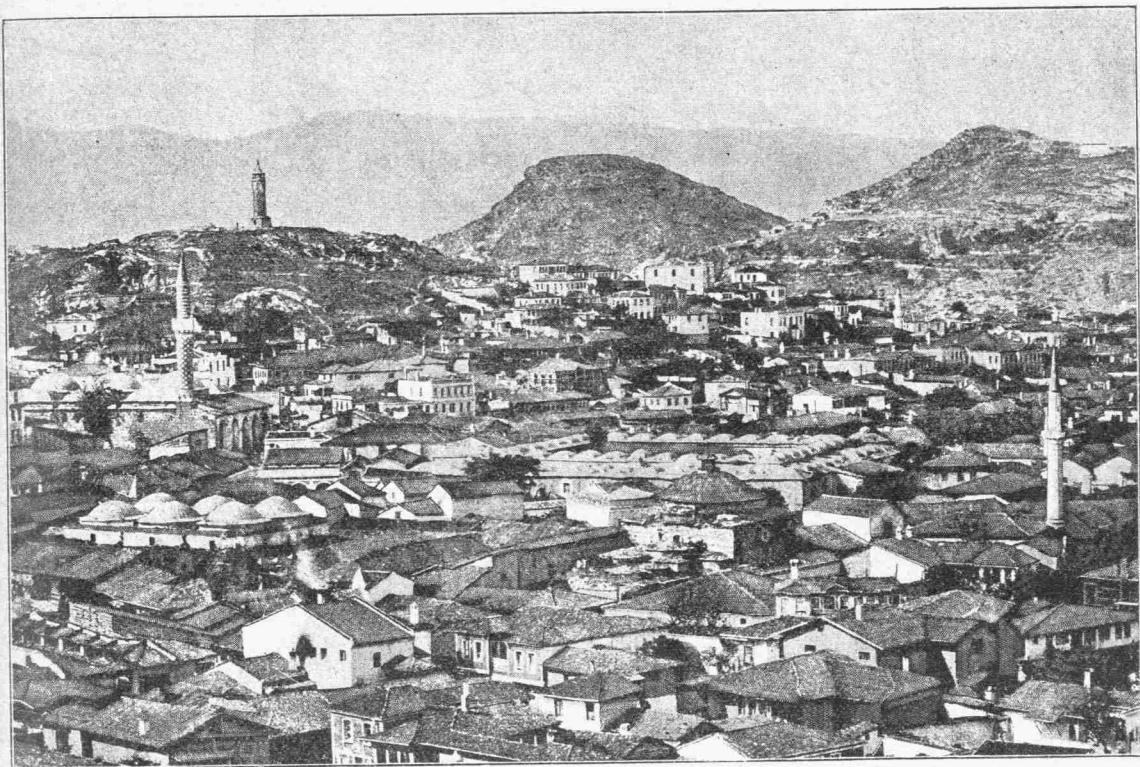
τὰ νησιώτικα του δὲν ἤθελε νὰ τ' ἀλλάξῃ, καὶ μόλις ὕστερα ἀπὸ χρόνια καταφερε ἓνας φίλος του νὰ τὸν φορέσῃ στενά.

Μαζὶ μὲ τὰ νησιώτικα φύλαγε καὶ τὸ «χουβαρταλίκι» 'ς τὴν καρδιά του. Πρέπει νᾶτανε σιδερένια κράσι, γιατί νύχτα πάνω τῇ νύχτα τὸ διασκέδαζε μὲ τὰ παιγνίδια καὶ μὲ τὲς πατινάδες. Φυσικὰ ἢ συντροφικὰ του ἦτανε διαλεκτή, καὶ τοῦτανε ἀνοιχτὰ καὶ τὰ καλλίτερα σπίτια. Ἡ διασκέδασίς του δὲν ἦτανε τῆς ταβέρνας, ἦτανε νὰ ποῦμε τοῦ σαλονιοῦ. Ὡς τὸ πρωτὶ λοιπὸν χορό, τραγοῦδι, καὶ χίλιων λογιῶν

Ἄν εἰς τὴ Σύρα μαθητῆς, πολὺ περισσότερο ἐδῶ καθηγητῆς καὶ συμπατριώτης, ἀγαπήθηκε ἀπὸ ὅλους. Οἱ μικροὶ τὸν ἐλατρεύανε μὲ ὅλο του τὸ αὐστηρό,—καὶ ἦτανε αὐστηρότατος 'ς τὴν παράδοσι— οἱ μεγάλοι πάλι τὸν ἀγαποῦσαν ἐπειδὴ ἄμα ἔβγαине ἀπ' τὸ Σχολεῖο ἐγινότανε ἓνα μαζὶ τους, 'ς τὰ παιγνίδια, 'ς τὲς πατινάδες, 'ς τὰ τραγοῦδια.

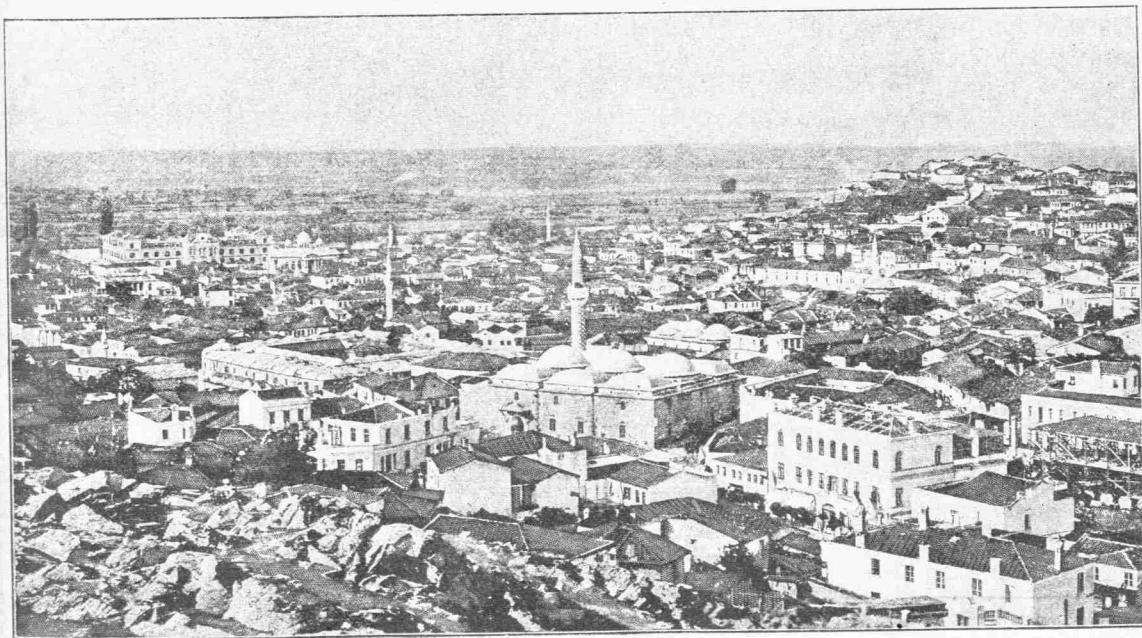
Τὰ τραγοῦδια τους ἦτανε τότε δυὸ λογιῶν τοῦ τόπου, καὶ φερμένα ἀπ' ἔξω ἀπὸ τότε, ὡς φαίνεται, εἶχε ἀρχίσῃ αὐτὴ ἡ ἀνωκατωσούρα τῶν τραγοῦδιῶν μας! ἀπ' τὴ μιὰ ἄκουες τό:

ΑΝΑ ΤΗΝ ΑΝΑΤΟΛΗΝ

Η ΦΙΛΙΠΠΟΥΠΟΛΙΣ ΚΑΙ ΟΙ ΤΡΕΙΣ ΛΟΦΟΙ ΤΗΣ

[Ἐκ φωτογραφίας]

ΤΟ ΚΕΝΤΡΟΝ ΤΗΣ ΦΙΛΙΠΠΟΥΠΟΛΕΩΣ

[Ἐκ φωτογραφίας]

«Πρῶτ' βράδυ σ' ἐνθυμοῦμαι, σ' ἔχω εἰς τὴν προσευ-
χή μου»

ἀπάνω 'ς ἓνα σκοπὸ τῆς Νόρμας! Κι' ἀπ' τὴν
ἄλλη, 'ς ἓνα γοργὸ νησιώτικο σκοπὸ, τό :

«Δὲν ἤμταν ἐγὼ ποῦ σ' ἔφερνα ἐκεῖνα,
τὰ διαμαντικά καὶ τὰ φλωριά 'ς τὴν κρίνα!
Δὲν ἦσαν ἐσὺ μὲ τ' ἄσπρο φουστανάκι,
καὶ τώρα μαυροφόρεςες σὰν τὸ χελιδονάκι!
Μιά φορὰ περῶ μέσ' ἀπ' τὴ γειτονιά σου,
χάρια καὶ καμάρια ποῦ τᾶχ' ἡ εὐμορφιά σου!
Ἄλλη μιὰ περῶ μέσ' ἀπὸ τὴν αὐλή σου,
χάρια καὶ καμάρια ποῦ τᾶχει τὸ κορμί σου!
Ἄσπρο γιάσουμι καὶ κόκκινή μου βιόλα,
δὲν ἤμταν ἐγὼ ποῦ σ' εἶχα 'ς τὴν καριόλα!»

Τέτοια τραγούδια διαλαλοῦσανε μέσα 'ς τὲς
ὤμορφες ἐκείνες ἐξοχές, σὰν ἐβγαίνανε 'ς τὸ ξε-
φάντωμα. Τὰ ξεφαντώματα ἐκεῖνα ἦτανε τὰ
πρῶτα λαλήματα τοῦ πουλιού. Γλήγορα ἤλ-
θανε κ' ἡ ἀληθινὴ ἀγάπη. Εἶπαμε πῶς ἡ ἀ-
δελφή του κατοικοῦσε 'ς τὸ χωριό. Αὐτὴ ἦτον
ἀποφασισμένη νὰ φέρῃ τὸν ἀδελφὸ τῆς ἐκεῖ καὶ
εἶχε δὲν εἶχε τὸ κατὰφερε, "Ἕνα ἀπ' τὰ κα-
λήτερα σπίτια τοῦστειλε τοὺς προξενητάδες. Τὶ
χρυσοκεντημένα μαντήλια, τί ζαχαρωτά, τί
γλυκίσματα! Ἔκαμε λοιπὸν κ' ἡ ἀδελφή του
ἐκδούλεψι τῆς 'ς τὴν πατρίδα, καὶ ἄς μὴ τῶ-
ξере κιόλας! Γιατί ὅσο κι' ἂν ἦτανε χρήσιμος
'ς τὴ χώρα, ἐκεῖ μπορούσανε ναῦρουνε κι' ἄλ-
λους, 'ς τὸ χωριό ὅμως ἦτανε ὁ πρῶτος ποῦ ἐ-
πῆγε, σὰν ἐπανδρεύθηκε, καὶ ἐσύστησε ἀνθρω-
πινὸ σχολεῖο, κ' ἐδίδασκε, κ' ἔβγαζε ἀνθρώπους
μὲ τὲς δωδεκάδες ἀπ' τ' ἀργαστήρι του.

Πρῶτη φορὰ μέσα 'ς τὸ σπιτάκι του ἐκεῖνο
ἀκουσθήκανε 'ς τὰ μέρη ἐκεῖνα ἡ λέξεις: «Ἐ-
θνος, Μέλλον, Καθῆκον». Πρῶτη φορὰ ἔχαμο-
γελάσανε ὑψηλὲς ιδέες 'ς τὰ μέτωπα τῶν ἀν-
θρώπων ἐκείνων, ὕστερα ἀπὸ χιλιάδες χρόνια!
Ἦτανε τὸ ἴδιο «κήρυγμα» τῆς χώρας ἀπὸ ξαναρ-
χῆς. Τὸ ἴδιο κύμα ποῦ ἔφθανε ὡς τὴν ἄκρη ἐκείνη
τοῦ ἔθνους. Κήρυγμα σὲ κάθε ἐορτή, σὲ κάθε
ἐγκαινίον ἐκκλησιᾶς ἢ σχολείου, σὲ κάθε περί-
στασι ποῦ μαζεύονταν οἱ ἐθνουςιασμένοι συμ-
πατριῶτές του, κήρυγμα καὶ μέσα 'ς τὴν πα-
ράδοσι. Κάθε μέρα 'ς τὰ μικρά τους, τ' ἀγόρια
ἀπ' τὴ μιὰ μεριά καὶ τὰ κορίτσια ἀπὸ τὴν
ἄλλη, γιατί κι' αὐτὰ πηγαίνανε 'ς τὸ ἐλληνικὸ
καὶ ξεσκολοῦσανε τὸ Παρθενῶγειο. Κ' ἔτσι
σὲ λίγα χρόνια μέσα ἔγινε 'ς τὰ βουνὰ ἐκεῖνα
ἀπάνω μιὰ ἐπαναστάσι! Γέμισε ὁ τόπος προκομ-
μένα παιδιὰ καὶ κοπέλλες, ποῦ ξέρανε τὴ γλῶσ-

σὰ τους καλλίτερα ἀπὸ πολλοὺς πτυχιούχους
τοῦ Πανεπιστημίου.

Ὁ τρόπος τῆς διδασκαλίας του φυσικὰ δὲν
ἄλλαξε. Ἐπειδὴ ὅμως ἦτανε τοῦ κόσμου ἀν-
θρώπος, ἀκολουθοῦσε τὸν αἰῶνά του, κι' ἀπὸ
χρόνο σὲ χρόνο ἔβλεπε πλειότερη θετικότητα
'ς τὸ ὕφος του. Οἱ λόγοι του ἦτανε τώρα πλειὸ
πρακτικοί, μὲ ὀλιγώτερα ξένα ῥητά, καὶ περισ-
σότερες δικές του ιδέες. Σὲ τούτῃ τῇ ἐποχῇ τῆς
ζωῆς του, ἂν καὶ σὲ πλειὸ περιωρισμένο μέ-
ρος, ἔδειξε τὸν ἀληθινὸ χαρακτήρα του. γιατί
ἄρχιζε νὰ περνᾷ καὶ ὁ πρῶτος ἐκεῖνος ἐνθου-
σιασμός ποῦ τοὺς ἔδινε ὅλους ἓνα χρωμα. Μό-
νο τὴ διασκέδασι καὶ τὰ τραγούδια δὲν μπο-
ροῦσε νὰ λησμονήσῃ. Καὶ εἶχε δὰ στάδιο ἐδῶ
πέρα ὅσο ἤθελε!

Ἡ παντρεῖα τὸν ἔκαμε καὶ σωστὸ νοικοκύρη.
Ἀπόκτησε μερικά κτήματα, ὥστε μπῆκε καὶ
'ς τὴ Δημογεροντία. Καὶ μαζί μὲ δύο τρεῖς ἄλ-
λους φίλους του κατόρθωσε νὰ συστήσῃ μιὰν
ἀληθινὴ Δημοκρατίαν μέσα 'ς τὸ μικρὸ ἐκεῖνο
χωριό. Ὡς καὶ διαφορὲς χριστιανῶν ἐδικάζανε
ἀνάμεσά τους, καὶ χωρὶς νὰ παίρνῃ ὁ καθὴς
εἰδησι! Τὸ μεγαλῆτερο ὅμως καλὸ ποῦ ἔκανε
ἡ «Σύγκλητος» ἐκείνη ἦτανε οἱ φόροι ποῦ μ-
ζεύνε γιὰ τὰ Σχολεῖα, καὶ διατηροῦσανε τρία,
'ς ἓνα πληθυσμὸ ἀπὸ δύο χιλιάδες ρωμαϊτικὲς ψυ-
χὲς τὸ πολὺ!

Τὲς διακοπὲς του τὲς ἐπερνοῦσε τυχτικὰ 'ς τὴν
ἐξοχὴν τοῦ κυνηγῶντας καὶ ψαρεύοντας. Κάθε
ἀπομεσήμερο τὸν ἔβλεπε νὰ πηγαίνει, μ' ἓνα
Πλούταρχο 'ς τὸ χέρι, καὶ νὰ ξαπλώνεται κάτω
ἀπὸ ἓνα βράχο 'ς τὸ περιγιάλι. Τὶ νὰ ὠνεيرهό-
τανε ἐκεῖ ἄρα γε!

Ἀφοῦ ὑπηρετήσῃ τὸν τόπο του εἴκοσι ὀλόκληρα
χρόνια, καὶ εἶδε ὅλους τοὺς μαθητάδες του ἀπο-
καταστημένους τριγύρω του, ἔπεσε θῦμα τῆς
δασκαλικῆς του. Οἱ γιατροὶ τοῦπανε νὰ παύσῃ.
Αὐτὸς δὲν 'μποροῦσε· ἂν δὲν ἐδίδασκε ἔστανε.
Κ' ἔτσι ἀπόθανε παράκαιρα, κ' ἔφυγε μαζί μὲ
τὴ γενεὰ ποῦ ἀντιπρόσώπευε. Δὲν θὰ ξανάλθῃ
πλειὸ ἡ γενεὰ ἐκείνη. Ἦτανε ἡ ὀμηρικὴ ἐποχὴ
μας. Ἦτανε ἡ νεότης τῆς Ῥωμηοσύνης. Τώρα
μᾶς πλάκωσαν ἄλλες ἀνάγκες, ἄλλα πάθη.
Δὲν προφθάσαμε νὰ μεστώσουμε καλὰ τότες,
καὶ τώρα πᾶνε νὰ μᾶς σπάσουνε τὰ κόκκαλα οἱ
δαιμόνιοι ποῦ μᾶς τριγυρνοῦνε. Κι' ἂν δὲν ἔλθῃ
ὁ Μεσσίας ἐκεῖνος, θὰ σπάσουνε.

ΑΡΓΥΡΗΣ ΕΦΤΑΛΙΩΤΗΣ.